

Світлана Стефанович
(Київ)

НІЖИНСЬКЕ ЗОЛОТАРСТВО В ДОСЛІДЖЕННІ ЄВГЕНІ СПАСЬКОЇ

До уваги читачів пропонується перше повне видання науково-дослідницької праці мистецтвознавця, етнографа Євгенії (Івги) Юріївни Спаської «До історії Ніженського золотарства (XIX ст.)».

Є. Спаська народилася в 1892 році в м. Ніжині. Першу фахову освіту здобула на історико-філологічному факультеті Московських вищих жіночих курсів. У 1920-х роках переїхала з Ніжина до Києва, де працювала секретарем у різних видавництвах.

У 1924 році вступила до Київського археологічного інституту. Саме тут познайомилася з видатним ученим, мистецтвознавцем, етнографом Данилом Щербаківським, який мав неабиякий вплив на творчі інтереси й наукову діяльність Євгенії Спаської. У цей період дослідниця активно займалася вивченням кахлярства та гончарства, опрацьовувала колекцію малюнків татарської вишивки, а також опублікувала статтю «Татарские вышивки Старо-Крымского района» (Баку, 1926).

Пізніше Є. Спаська написала цілий ряд нарисів, присвячених гончарству Чернігівщини: «Пузирьовський посуд на Чернігівщині», «Шльонський гончарний круг», «Глечик с хрестом», «Гончарні кахлі Чернігівщини», «Нарис заводу А. Миклашевського в селі Волокитині», «Кохльові печі в садибі Покорщина» та інші, які були частково опубліковані в збірнику «Український музей» (К., 1927. – Т. I).

Після дослідження гончарного центру Поділля – с. Бубнівка, де Є. Спаська обстежила понад 700 глиняних виробів місцевих гончарів, – у «Матеріалах до української етнології» (К., 1929. – Т. II) вона опублікувала статтю «Орнамент бубнівського посуду».

У 1931 році вчена захистила дисертацію при Науково-дослідному інституті матеріальної культури в Харкові з історії кріпацького порцелянового заводу Миклашевського.

У 1931–1934 роках Є. Спаська працювала в Київському інституті промислової кооперації, де займалася науковим вивченням української вишивки. Саме тут дослідниця підготувала працю «Промислова вишивка Київщини»¹, де простежила еволюцію промислової вишивки, починаючи від найстаріших в Україні її осередків – Вознесенського та Флорівського монастирів – до кустарних пунктів вишивки, організованих Київським земством.

Видати цей рукопис учена не встигла, бо була заарештована 1934 року й вислана до Казахстану, де й померла в 1980 році.

У засланні Є. Спаська написала кілька наукових праць, зокрема «Мідні казани ранніх кочівників Казахстану й Киргизії», а також упорядковувала матеріали українських експедицій свого наукового архіву.

Саме тому дослідження «До історії Ніженського золотарства (XIX ст.)», репрезентоване тут, датовано двічі – Київ, 1926 рік та Алма-Ата, 1963 рік.

Деяких інформаторів Євгенія Спаська відвідувала зі своїм братом Іваном Георгійовичем Спаським, відомим українським нумізматом, якого цікавила інформація про золотарський цех Ніжина й техніка виробництва дукачів. Пізніше, повернувшись до цієї теми, дослідник видав монографію «Дукати і дукачі України» (К., 1970). У його книзі використано деякі відомості з праці Є. Спаської.

Дослідження «До історії Ніженського золотарства (XIX ст.)» подано тут у повному обсязі, з орфографією та пунктуацією автора.

¹ Зберігається в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (ф. 48).